

БОЛА ТАРБИЯСИДА ОИЛА МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИНГ АҲАМИЯТИ

*Hasanova Nargiza Abdurazzoqovna,
Hamid Olimjon va Zulfiya ijod maktabi tarbiyachisi*

Аннотация. Мақолада жамият тараққиётида оила, маҳалла, мактабгача таълим ташкилоти ҳамкорликда бола таълим - тарбиясини узвийлигини таъминлашнинг ўрни ва беқиёслиги ҳақида фикрлар билдирилди.

Калим сўзлар: таълим-тарбия, ҳамкорлик, узвийлик, баркамол, комил инсон, инсоний фазилатлар, ақлий фаоллик, оила, маҳалла, ибратли хонадон.

Ҳар бир ёш даврида бола турли фаолият босқичларини босиб ўтади ва ҳаётий тажрибаси ортиб боради. 6-7 ёшли болада ўйин фаолияти устунлик қилиб, таълим фаолиятига оид мотивлар, эҳтиёж ва қизиқишлар таркиб топа бошлайди. Боланинг мактаб таълимига тайёрлиги тушунчаси уларнинг жисмоний, психологик, ақлий, ахлоқий тайёрлиги билан белгиланади. Хабаримиз борки, айирим ҳудудларида кўп бола мактабгача таълим ташкилотига қатнамайди. Боланинг асосий вақти оила муҳитида бўлганлиги учун ота-онанинг болани мактабга тайёрлашдаги роли беқиёсдир. Ҳар бир ота-онанинг вазифаси фарзандининг ички имкониятларидан келиб чиқиб, табиий уй шароити муҳитидаги воқеа-ҳодисалар жараёнида фарзандига ўқишнинг ақлий меҳнат эканлигини, диққатини, иродасини ишга солиши кераклигини, бундан ташқари ўз хулқини идора этиши, хатти-ҳаракати учун жавоб бериши лозимлигини аниқлаши зарур. Оиладаги соғлом муҳит одамийлик, инсонпарварлик муносабатлари фарзандларнинг руҳий дунёсига ижобий таъсир кўрсатади. Ота-онанинг ўзаро яхши муносабати, меҳрибонлиги, ғамхўрлиги оиладаги фарзандларнинг муносабатлари тўғри шаклланишига ёрдам беради. Болаларни тарбиялашни тўғри ҳал қилиниши тарбия ишининг кўйилишига комплекс ёндашишга, мактабгача таълим ташкилотининг оила ва маҳалланинг тўлиқ ўзаро ҳамкорлиги ва ҳаракатининг бирлигига боғлиқ. Маҳалла, мактабгача таълим ташкилоти ва оиланинг ўзаро алоқаси бола тарбияси масаласида тажриба алмашилиб туриш имкониятини яратади. Мактабгача ёшдаги бола мактаб таълимига тайёр бўлиши учун ундан жисмонан соғломлик, нутқ ва тафаккурнинг маълум доирада ривожланганлиги, шахсида маънавий ва ахлоқий хусусиятларнинг етарли

шакланганлиги, мактаб ҳаёти ҳақида тегишли тасаввурларга эга бўлиши талаб этилади. Маҳалла, ота-оналар билан мактабгача таълим ташкилоти ходимларининг биргаликдаги фаолиятини ташкил этиш биргаликда йиллик режа тузишдан бошланади. Бу режа синчиклаб ўйлаб тузилиши керак. Биргаликдаги фаолият керакли даражада амалга ошириладиган жойда ўзаро ёрдам, бир - бирини тушуниш, топширилган ишга жавобгарлик ҳолати вужудга келади. Болаларни мактабга тайёрлашда зарур бўлган амалий кўникмаларни ўзлаштиришда ота-оналарга ёрдам бериш мақсадида улар учун маҳаллалар қошида педагогларни жалб этган ҳолда қисқа муддатли тўғараклар, маслаҳатхона ташкил этиш лозим. Ота-оналар билан ишлашнинг энг самарали шакллари яна бири таълимтарбия жараёнида ота-оналар иштирокини таъминлашдир. Болаларнинг мактаб таълимига сифатли тайёрлаш ишининг бутун мураккаблиги, кўп қирралилигини англаш учун ота-оналар мактабгача таълим ташкилотида бўлиб туришлари керак. Маҳалла фаолларининг, ота-оналарнинг, тажрибали педагогларнинг бола тарбияси соҳасидаги илғор тажрибаларини алмашилишга бағишланган кечаларни ташкил этиш мақсадга мувофиқ бўлади. Давлатимиз келажагини белгиловчи ёш авлод тарбияси олдида турган вазифалардан бири ҳар томонлама баркамол шахсни тарбиялаш ишини тубдан яхшилашдир. Ўзбек оиласи тарихи узоқ-узоқ ўтмишга бориб тақалади. Ҳатто «Авесто»да ҳам бола тарбиясида оиланинг роли, тутган ўрни, улуғвор вазифалари ҳақида сабоқ берилади. Шунингдек, муқаддас китоблару фозилу фузалоларимиз, донишмандларимиз ўғитларида оила жипслиги софлиги, унинг жамиятдаги мавқеи равшан кўрсатилган. Бугунги кунда ҳар бир оиланинг жамиятда тутган ўрни, ҳаёт мазмуни, миллий қадриятларни ўрганиши инсон маънавиятига хизмат қилади. Бунга эришиш учун авваламбор, маҳаллада ва оилада бола тарбиясини тўғри ташкил этиш, унда соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, чуқур билим ва юксак масъулият талаб этади. Маълумки, инсоний муносабатлар оиладан, оила муҳитидан бошланади. Ҳар бир бола оиладаги муносабатларни, вазиятларни ота-она, оиладаги оила аъзоларига тақлид қилиш орқали фикрлайди, хулоса чиқаради. Бундан шу нарса маълум бўладики, оила ўзига –ўзи тарбиячилик вазифасини бажаради. Шундай экан, ушбу омил миллий қадрият сифатида¹. Аждодларимиздан қолган ҳиссий тажриба сифатида ҳаётий тажрибаларнинг ижобий кўриниши бўлиб, миллий менталитетимизнинг ўзига хос бир кўриниши эканлигини

¹ «Сифатли мактабгача таълим-бола келажагининг пойдевори» – Т.: 2014. 14 б.

унутмаслигимиз зарур. Инсон ҳаёти, жумладан ўсиб улғайиб келаётган навқирон авлод ҳаёти ва фаолиятининг асосий даври маҳаллада ва оилада ўтади. Болаларни мактаб таълимига тайёрлашда мактабгача таълим ташкилоти, оила, маҳалла ҳамкорлиги ташкил этилгани бола биринчи синфга борганида яққол сезилади. Болаларни мактабга тайёргарлиги деганда, авваламбор, руҳий тайёрлик тушунилади: бола мактабга боришни истаяпти, унга мавқеининг ўзгариши ёқяпти, ўйин фаолияти аста-секин ўқишга алмашмоқда, бола диққатни жамлашга ва қоидаларга амал қилишга қодир, болада мактабга мослашишга ёрдам берадиган қатор қобилиятлар шаклланиб бўлиши керак. Одатда етти ёшгача барча болалар бу кўникмаларни эгаллаб олишади, агар болалар баъзи нарсаларни билмаса, мақсадли йўналтирилган машғулотлар ёрдамида уларни ўргатиш мумкин. Миллий урф-одатларимиз, анъаналаримиз ичида бола одоби, хулқи, ахлоқи, тарбиясига доир урф-одатлар айниқса муҳим ўринга эга. Оилада болаларни юксак фазилатли инсонлар қилиб тарбиялашни отаона ва кенг жамоатчиликнинг намунаси ибрати ва халқ оғзаки ижоди манбаларни, миллий удумларимиздан тарбия воситаси сифатда фойдаланиш, ёшларни маънавий бой, ахлоқан пок, эътиқоди бутун, тафаккури теран, дунёқараши кенг инсонларни тарбиялашда муҳим самара беради². Одоби, билимдон ва ақлли, меҳнатсевар, иймон-этикодли фарзанд нафакат отаонанинг, балки бутун жамиятимизнинг катта бойлигидир. Инсонни ҳар томонлама баркамол этиб тарбиялаш башариятнинг азалий орзуси бўлиб келган. Миллий тарбия тизимида оила маънавияти, ундаги ота-онанинг ўрнига аждодларимиз алоҳида эътибор қаратганлар. Бу борада Амир Темур ўзига хос алоҳида мислсиз ўрин эгаллади. Амир Темур ҳукмронлиги йилларида Самарқанд, Хирот шаҳарларида маданият, илми-фан ривожланди. Соҳибқирон одоб-ахлоқ, имон, эътикод, таълим-тарбия соҳасида юксакка эришган сиймолардан ҳисобланади. Бунинг исботи Амир Темур яратган одоб-ахлоқ оид ўғитлари, панд-насихатлари, ҳамда, соҳибқирон ҳақидаги ёзилган тарихи манбаларни, асарларни ўқиб чиқиш етарли. Жаҳонга машхур «Темур тузуклари»асарида Амир Темурнинг ибратли, ҳаётий тажрибалари, қимматбаҳо насихатлари, фикрларнинг аниқ, теранлиги, таъсирчанлиги яққол кўзга ташланади ва инсонни хушёрликка чақиради. Инсонни ҳар томонлама баркамол этиб тарбиялашда ҳам маҳала, оила ва мактабгача таълим ҳамкорлиги катта аҳамиятга эга. Мактабгача таълим ташкилоти билан мактаб

² Ф.Қодирова ва бошқалар. "Мактабгача педагогика" -Т.: "Маънавият" 2013. 160 б.

Ўртасидаги ҳамкорлик ҳам болаларнинг узлуксиз таълим олишини гаровидир. «Бешиқдан то қабргача илм изла» деган мақол асосида катта гап бор. Ёшларимизни ҳар томонлама соғлом ва баркамол этиб тарбиялаш, ҳаёт абадийлиги, авлодлар давомийлигини таъминлайдиган маънавият кўрғони бўлган маҳалла ва маҳалла орқали оилани мустаҳкамлаш бугунги кунда барчамизнинг наинки асосий вазиғамиз, балки инсоний бурчимизга айланишини истардик. Ўзбек оиласи тарихи узок-узок ўтмишга бориб тақалади. Ҳатто «Авесто»да ҳам бола тарбиясида жамият ва оиланинг роли, тутган ўрни, улуғвор вазиғалари ҳақида сабоқ берилади. Шунингдек, муқаддас китобларда фозилу фузалоларимиз, донишмандларимиз ўғитларида оила жиғслиги соғлиги, унинг жамиятдаги мағкеи равшан кўрсатилган. Бугунги кунда ҳар бир оиланинг жамиятда тутган ўрни, ҳаёт мағмуни, миллий қадриятларни ўрганиши инсон мағнавиятига хизмат қилади. Бунга эришиш учун авваламбор, оилада бола тарбиясини тўғри ташкил этиш, унда соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, чуқур билим ва юксак мағсулият талаб этади. Инсон ҳаёти, жумладан ўсиб улғайиб келаётган навқирон авлод ҳаёти ва фаолиятининг асосий даври оилада ўтади. Демак, оила жамиятнинг дастлабки бўғини экан, болалар аввало тарбия сабоғини уйда, бобо – буви ва ота – онасидан олади. Шунга кўра ақлий, жиғмонан ва мағнавий жиғатдан камол топади, дунёқараши шақкланади. Ватанга, эл-юртга ҳурмат каби одабийлик белгилари дастлаб оилада юзага келади. Оиладаги тўғри тарбия дастлаб ота-онанинг намунаи, уларнинг ўзаро илиқ ва самимий муносабатлари орқали амалга оширилади. Оиладаги ота-она ва бошқа оила ағзоларининг бадий асарларни ўқиши, мағнавий-мағрифий кўрсатувларни кўриши ҳамда уларга оилавий муносабатларини билдириши ёшлар тарбиясига ижобий тағсир этади. Мағлумки, инсоний муносабатларни болалар дастлаб оилада, кейинчалик мағаллада, мактабгача тағлим ташкилотида ва сўнгра мактабда ўрганади. Оила, мағалла ва мактабгача тағлим ташкилоти - болалар тарбиясининг муғим ўчоқлари саналади. Тарбиянинг мағмуни энг яхши ўзбек оилаларида амал қилган ва амал қилаётган тарбиянинг мағмуни ҳамда давлат ва жамият томонидан оила – мактабгача тағлимдан келиб чиқади³. Бундай долзарб мураккаб иш мактабгача тағлим ташкилотлари билан оила, мағалла амалга оширадиган яғона, яхлит тарбия тизими мағжуд бўлгандагина ижобий натижа беради. Бу тасодиғий ҳам эмас, албатта. Чунки оила билан жамият бир-

³ «Мактабгача ёшдаги болалар тағлим тарбиясини такомиллаштиришнинг муаммо ва ечимлари» тўплами.: Жиззах “Иқтисод молия” 2009 йил, 211 б.

биридан ажралмасдир. Болаларни мактабгача таълим ташкилотларида ва оилада тарбиялашнинг бутун тизими болаларни хар хил ҳаётий ҳодисалардан ажратган ҳолда уларда яхши ва ёмонни фарқ қилишни, ёмонга қарши тура олиш қобилиятини тарбиялашга йўналтирилган бўлиши керак.

Фойдаланилган адабиётлар

1. “Сифатли мактабгача таълим-бола келажагининг пойдевори” – Т.: 2014 й 14 б.

2. Ф.Қодирова ва бошқалар. “Мактабгача педагогика” – Т.: “Маънавият” 2013, 160 б.

3. «Мактабгача ёшдаги болалар таълим тарбиясини такомиллаштиришнинг муаммо ва ечимлари» мавзусидаги ЖДПИ нинг республика илмий-амалий анжуманнинг мақолалар тўплами.: – Жиззах “Иқтисод молия” 2009, 211 б.

4. Н. Meliev, Sh. Buranova // The continuity of neighborhood, family and preschool educational organization as a condition of successful adaptation to school life//.Дата публикации 2020/7/15, Журнал Journal of critical reviews, Том 7, Номер 11, Страницы 2690-2697.

5. Ш.Буранова // Развитие преемственности махалли, семьи и дошкольного Образовательного учреждения//. Дата публикации 2019/5/17 // Материалы Международной научно-практической конференции на тему: Достижения женщин в области науки, образования, культуры и инновационных технологий //, Том 2, Страницы 175-180.